

Oponentský posudek
bakalářské práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Alena Bezoušková
Pýcha v pojetí sv. Augustina: Iluze pýchy a její prolomení

Charakteristika a přednosti práce

Práce Aleny Bezouškové se soustředí na téma pýchy u sv. Augustina, které je neoddělitelně spojeno nejenom s jeho pojetím zla, ale představuje též jeden z klíčových motivů jeho antropologie. Vědoma si vývoje, jímž prošlo Augustinovo myšlení, vychází autorka primárně z děl vzniklých po roce 396, v nichž Augustin zastává svou pozdější – a v mnoha ohledech problematickou – nauku o milosti. Problém pýchy přitom tematizuje z hlediska, které sama charakterizuje jako „psychologii pýchy“ (str. 8). V souladu s tím ji zajímá především „prožitek pyšného člověka“: to, jak člověk do pýchy upadá, jak tento stav zakouší a jakým způsobem může být pýcha uzdravena (str. 7).

Tyto analýzy obsahují řadu zajímavých dílčích deskripcí a postřehů. Zajímavé jsou například popisy stavů propadání iluzím a pokřiveným představám o realitě, které jsou spojeny s postojem pýchy (kap. II). Za nejzajímavější a nejpřínosnější část práce považuji popisy projevů pýchy, které se pro ni samy mohou stát ničivé, a vposled tak vést k uzdravení pýchou stíženého jedince (kap. III). Autorka zde před očima čtenáře rozvíjí specifickou dialektiku hříchu, který je na jedné straně zavrženíhodný, na druhé straně se však může stát prostředkem k sebepoznání a uzdravení hříšníka. Zároveň přesvědčivě ukazuje, jak tento na první pohled zarážející názor o pozitivním významu hříchu dobře zapadá do širší souvislosti Augustinovy filosofie a speciálně jeho teodiceje, podle níž Bůh začleňuje zlo do řádu světa a působí, aby se „hřích obrátil proti sobě samému a sám sebe zničil“ (str. 30–31). Názorné a ilustrativní jsou i výklady tří modelových příkladů pýchy a nečekaných důsledků jednání, v němž se pýcha projevuje, ze Starého a Nového zákona (kap. III.2–4). Poměrně stručné, ale ve svých základních tezích plausibilní je zasazení Augustinova pojetí pýchy do kontextu jeho pozdější nauky o milosti (kap. IV), vůči níž autorka (v návaznosti na práci Lenky Karfíkové) formuluje své kritické výhrady z hlediska obtížně přijatelných důsledků vyplývajících právě pro Augustinovu představu o možnosti uzdravení pýchy.

Celkově lze říci, že práce je založena na pečlivém studiu pramenů i sekundární literatury. Autorka přitom prokazuje dobré a netriviální porozumění Augustinovým textům i věci samé a při svých výkladech se až na výjimky nedopouští větších zkreslení či interpretačních posunů. Přitom osvědčuje též schopnost samostatného a kritického přemýšlení o interpretovaných textech. Zejména kap. III obsahuje některé postřehy a teze, které lze považovat za autorčin původní přínos. Z formálního hlediska je třeba ocenit, že práce je celkově pečlivě provedena, přehledně členěna a obsahuje jen minimum překlepů či pravopisných chyb.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Jeden ze základních problémů celé práce spatřuji v tom, že v ní není dost uspokojivě vyřešen vztah mezi pýchou jako vlastním kořenem zla a zlem jakožto zaměřením k nižším (zejm. tělesným) jsoucňům, resp. ostatními hříchy. Ačkoli je pýcha označována za „kořen“, „počátek“ či „příčinu“ hříchu (str. 11), na jiných místech jakoby to byl naopak „sklon orientovat se na nižší

jsoucná“, vlastní člověku po pádu do dědičného hříchu, který vede k pýše (str. 16-17). Pýcha je rovněž opakovaně uváděna jako jeden hřích vedle jiných hříchů, jako by jiné hříchy mohly existovat odděleně a nezávisle na svém „kořeni“ (např. str. 21). Zvláště patrné je to v autorčiných úvahách o míře nevědomosti a zaslepenosti, které provázejí pýchu a ostatní hříchy (str. 21–22).

Zmíněná nedořešenost se projevuje i v úvahách o možnosti „odvržení“ či uzdravení hříchu pýchy v kap. III. Autorka zde na jedné straně charakterizuje Augustinův stav před konverzí, jak ho sám popisuje v VII. knize *Vyznání*, jako stav člověka podléhajícího tělesným žádostem, který si „přeje přestat hřešit a obrátit se k Bohu, ale nenachází na to dost sil“. Zároveň připouští, že tohoto obratu může „dosáhnout, pouze pokud mu Bůh vyjde vstříc a podepře jeho slabou vůli svojí milostí“ (str. 27–28). Podle autorky je na tom pyšný člověk jinak (a hůře), protože si hřích navíc nedovede připustit. Přitom však pomíjí, že Augustin sám ve *Vyznáních* neschopnost uzdravení ze zmíněného stavu dává do souvislosti s nedostatkem pokory, která je právě postojem otevírajícím nitro hříšníka uzdravující moci Boží milosti – přičemž tento postoj je pro Augustina neoddelitelně spojen s přijetím myšlenky vtělení Božího slova. Popis drásavých stavů vnitřní rozpolcenosti i vlastní konverze, která je pochopena jako obrácení a uzdravení rozpolcené vůle, pouze potvrzuje, že vlastním kořenem (veškerého) hříchu a zároveň tím, co brání uzdravení zvrácené vůle, je pro Augustina vposled pýcha. Proto také „knihy platoniků“, které sice odkazují na Boží slovo a uvádějí na cestu kontemplativního výstupu, ale neuznávají vtělení a neznají cestu „sestupu“ z piedestalu vlastní zvrácené vyvýšenosti, nedokázaly Augustinovi poskytnout východisko z jeho existenciální bídy.

Z tohoto důvodu také stav rozpolcenosti vůle na „vůli hřešit a vůli hřích odvrhnout“ sám o sobě nesvědčí o nepřítomnosti pýchy, zatímco vůle v pyšném člověku by naopak byla „vůlí jedinou“, jak se autorka domnívá (str. 28). Augustin sám v *De civitate Dei* XIV,4 ukazuje, že „život podle sebe“, do něž se člověk uzavírá v postoji pýchy, v sobě implikuje bytostný rozpor právě proto, že do lidské přirozenosti je vepsáno zaměření k vyššímu dobru, které je jediným pravým zdrojem lidského štěstí a blaženosti. Lidská vůle je v hloubi nesena touhou po šťastném či blaženém životě. Člověk, který „žije podle sebe“ však jedná proti svému vlastnímu dobru a blaženosti, přestože tak jedná právě proto, že chce být šťastným či blaženým. Veškerý hřích a žádostivost tak v sobě implikují bytostný rozpor. Vůle zmítaná žádostí je proto nutně vůlí vnitřně rozpolcenou a zdrojem této rozpolcenosti je právě pýcha.

Zdá se mi, že zmíněná nedořešenost souvisí se zvoleným přístupem k tématu charakterizovaným jako „psychologie pýchy“. Odvrácenou stranou toho přístupu je okolnost, že v práci není podán výměr zla ani dostatečně vyložena jeho vnitřní souvislost s pýchou. Navíc zde nejsou pojednány pojmy jako *ordo amoris* nebo „věčný zákon“, které právě umožňují pochopit, jak je spjat postoj pýchy se zlem ve smyslu náklonnosti duše k nižším (zejm. tělesným) jsoucnům. Možná ještě spíše, než iluze, při níž se člověk považuje za zdroj dobra (str. 22), je totiž pro Augustinovo pojetí pýchy signifikantní, že se člověk považuje za arbitra, který může rozhodovat o tom, co je dobro a zlo. Právě tato iluze je ovšem zdrojem veškerého zla a veškerého hříchu, neboť v základu „zlé“ či „zvrácené vůle“ vposled spočívá představa, že člověk sám může určovat hierarchii „dobro“, místo aby se podřídil Bohem stanovenému „řádu lásky“. V souladu s tím Augustin v *De civitate Dei* XIV,13 ukazuje, že zlá vůle sama má svůj hlubší kořen právě v pýše: Nejenže tato vůle je skrytým počátkem každého zjevného zlého činu, ale zlá vůle sama má svůj původ v pýše, která je vymezena jako „touha po zvráceném vyvýšení“. Tyto souvislosti ostatně potvrzuje i Augustinova interpretace *Gn 3*, podle níž – jak autorka sama správně ukazuje – je pýcha pochopena nejenom jako původ prvotního hříchu, ale i jako zdroj tělesné žádostivosti (str. 33). Adekvátnějšímu uchopení této problematiky by

nepochybně napomohlo rovněž srovnání s (novo)platónskými zdroji, které Augustina v jeho pojetí zla významně inspirovaly, ale které nakonec překonal mj. právě svou představou o spirituálním původu zla, spočívajícím v nepřiměřeném poměru k sobě samému, jak se uskutečňuje v postoji pýchy. Vztahu k filosofickým zdrojům Augustinova pojetí však v práci bohužel není věnována téměř žádná pozornost.

Hodnocení

Práce Aleny Bezouškové každopádně splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci. Protože se domnívám, že výše zmíněné přednosti práce vyvažují její výše zmíněné nedostatky, navrhuji hodnocení známkou v rozmezí „výborně“ – „velmi dobře“ v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze, dne 30. 8. 2020

doc. Václav Němec, Ph.D.